

RIJKSREFERENTIEKADER VERSTEDELIJKING

*EEN OVERZICHT VAN PRIORITEITEN, AMBITIES EN MOGELIJKE RIJKSBIJDRAGEN
TER BEPALING VAN DE RIJKSINZET BIJ DE VERSTEDELIJKINGSAFSPRAKEN 2010-2020*

23 maart 2009

Opgesteld door de Programmadirectie Verstedelijking, in opdracht van het Interdepartementaal Directeurenoverleg Verstedelijking. Deelnemende departementen: VROM, WWI, VenW, LNV, EZ en FIN

INHOUDSOPGAVE

Onderdeel A – Rijksreferentiekader Verstedelijking

Onderdeel B – Toelichting

1	Inleiding	7
1.1	Werkwijze Verstedelijkingsafspraken	7
1.2	Opzet en reikwijdte Rijksreferentiekader	7
1.3	Functie en plaatsbepaling Rijksreferentiekader	8
1.4	Vervolg/samenhang met het MIRT	10
2	Wonen	11
2.1	Wat wil het Rijk bereiken?	11
2.2	Wat is daarvoor nodig?	11
2.3	Welke afspraken zijn al gemaakt?	12
2.4	Verstedelijkingsafspraken: prioriteiten en ambities	12
2.5	Waaruit kan de rijksbijdrage bestaan?	13
2.6	Het beleid voor dit thema is vastgelegd in:	13
3	Bundeling	14
3.1	Wat wil het rijk bereiken?	14
3.2	Wat is daarvoor nodig?	15
3.3	Welke afspraken zijn er al gemaakt?	16
3.4	Verstedelijkingsafspraken: prioriteiten en ambities	17
3.5	Waaruit kan de rijksbijdrage bestaan?	17
3.6	Het beleid voor dit thema is vastgelegd in:	18
4	Duurzame leefomgeving	19
4.1	Wat wil het rijk bereiken?	19
4.2	Wat is daarvoor nodig?	20
4.3	Welke afspraken zijn er al gemaakt?	22
4.4	Verstedelijkingsafspraken: prioriteiten en ambities	24
4.5	Waaruit kan de rijksbijdrage bestaan?	25
4.6	Het beleid voor dit thema is vastgelegd in:	26
5	Mobiliteit	27
5.1	Wat wil het rijk bereiken?	27
5.2	Wat is daarvoor nodig?	28
5.3	Welke afspraken zijn er al gemaakt?	29
5.4	Verstedelijkingsafspraken: prioriteiten en ambities	31
5.5	Waaruit kan de rijksbijdrage bestaan?	32
5.6	Het beleid voor dit thema is vastgelegd in:	32

ONDERDEEL A

RIJKSREFERENTIEKADER VERSTEDELIJING

VOORAF

Dit rijksreferentiekader is opgesteld op basis van de huidige beleidsmatige en financiële kaders. Deze kunnen wijzigen als gevolg van de kabinetsmaatregelen rondom de kredietcrisis. Bij het maken van definitieve bestuurlijke afspraken over rijksbijdragen gelden de condities zoals die zich op dat moment voordoen.

INLEIDING

In 2009 wil het rijk bestuurlijke afspraken maken met stedelijke regio's over verstedelijking ('woningbouw gerelateerde gebiedsontwikkeling') in de periode 2010-2019. Deze afspraken zijn maatwerk per regio en komen tot stand in een aantal ronden:

1. de regio's hebben hun ambities en prioritaire projecten benoemd in gebiedsdocumenten;
2. het rijk geeft met dit referentiekader inzicht in de rijksinzet ten behoeve van de overleggen met de regio's. Het referentiekader benoemt de prioriteiten en een aantal aanvullende ambities. Met deze laatste nodigt het rijk de regio's uit om een stap verder te zetten dan het vigerende beleid.
3. in het bestuurlijk overleg over het MIRT komen rijk en regio's tot gedeelde ontwikkelingsvisies (gebiedsagenda's) die neerslaan in hoofdstuk 3 van het MIRT. In samenhang daarmee worden afspraken gemaakt over het verstedelijkingsprogramma in de periode 2010 tot en met 2019.
4. vervolgens maken rijk en regio afspraken over concrete bijdragen van rijk en regio aan gebiedsontwikkelingsprojecten en/of programma's die van vitaal belang zijn voor het uitvoeren van de ontwikkelingsvisie. De rijksbijdragen kunnen bestaan uit een mix van de instrumenten geld, grond, vastgoed, kaders (wetten en regels) en kennis (ontwikkeling en verspreiding). De projecten en programma's zullen voorzover het investeringen betreft deel uitmaken van hoofdstuk 5 van het MIRT. Indien nodig worden sectoraal aanvullende afspraken gemaakt.

PRIORITEITEN

1. Verlaging van het woningtekort

- tot 1,5% en dit continueren tot 2020;
- voldoende bestemmingsplancapaciteit om deze opgave te realiseren (130%);
- in regio's met een tekort (ver) boven de 1,5% wordt, naast functieveranderings- en uitleglocaties, zonodig ook gekeken naar mogelijkheden om alternatieve locaties buiten de regio te benutten;
- in regio's met een ontspannen woningmarkt en/of afname van het aantal huishoudens wordt gekeken naar de mogelijkheid voor een extra kwaliteitsslag door meer sloop/nieuwbouw;
- transformatie van leegstaande kantoren naar woningen (enkele pilots).

2. Kwaliteit en doorstroming

- verdeling van het kwantitatieve woningbouwprogramma overeenkomstig vraagvoorkeuren en rekening houdend met de in de bestaande voorraad reeds beschikbare woningen;
- regionale verdeling van sociale vs. niet-sociale woningen over centrale stad en randgemeenten;
- meer aanbod voor starters en ouderen; stimuleren eigenbouw;
- op uitleglocaties als richtgetal 75m² groen/blauw per woning op loop- en fietsafstand en als uitgangspunt bij verdichting en functieverandering per saldo toename van groen/blauw, rekening houdend met kwaliteit.

3. Bundeling en optimaal gebruik van ruimte

- bundeling van de verstedelijking (huidige percentages mogen niet afnemen);
- binnenstedelijk aandeel van het uitbreidingsprogramma wonen en werken 25 tot 40%, in de Randstad 40% en waar mogelijk meer dan 40%, rekening houdend met vraagvoorkeuren en kwaliteit van de leefomgeving (w.o. de balans rood-groen);
- tijdige en adequate ontsluiting van verstedelijkingslocaties per auto, openbaar vervoer en fiets, uitgaande van de bij een locatie passende bereikbaarheidskwaliteit, inclusief realistische parkeernormen en het slim verknopen van modaliteiten onderling;
- indien op transformatielocaties per saldo verlies aan ruimte voor werken optreedt, wordt dat binnen de regio gecompenseerd, bij voorkeur door meer functiemenging en hogere dichtheden;
- innovatieve vormen van duurzaam ruimtegebruik;
- een klimaatbestendige inrichting van de gebouwde omgeving.

4. Energiebesparing in de nieuwbouw

- regionale uitvoering Lente-Akkoord: nieuwbouw energieneutraal in 2020 (in 2011: 25% en in 2015: 50% scherpere energieprestatie; referentie 1 januari 2007).

AMBITIES

- Energie: anticiperend op de doelstelling dat nieuwbouw in 2020 energieneutraal is: vanaf 2015 energieneutrale nieuwbouw realiseren in grotere volumes (d.w.z. minimaal 10% van het bouwvolume).
- Wijken energieneutraal of energieleverend, gemeenten / regio's energie- of CO₂-neutraal.
- Duurzaam bouwen: hoge materiaalscores op duurzaamheidslabels (bij GreenCalc: 500, GPR: 8, Breeam-NL: Excellent).
- Het ontwikkelen van een regionaal aaneengesloten netwerk van groen en blauw, het verkleinen van regionale recreatietekorten en maximaliseren van groen en blauw in de directe leefomgeving.
- Bewoners zijn tevreden over hun leefomgevingskwaliteit, waar gewenst met een hogere milieukwaliteit dan de wettelijke basiskwaliteit.
- Duurzame mobiliteit: minimaliseren van knelpunten m.b.t. lucht, geur, geluid en externe veiligheid, benutten OV-knooppunten, maximaal voorsorteren op klimaatneutrale mobiliteit, innovatieve parkeeroplossingen.

ONDERDEEL B

TOELICHTING

1 INLEIDING

1.1 WERKWIJZE VERSTEDELIJKINGSAFSPRAKEN

In het beleidsprogramma 'Samen werken, samen leven' heeft het kabinet aangekondigd dat het in 2009 met medeoverheden bestuurlijke afspraken zal maken over de verstedelijking vanaf 2010. Op 30 juni 2008 heeft minister Vogelaar voor WWI in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat het gaat om andere afspraken dan de huidige woningbouwafspraken die minister Dekker in 2004 voor de uitvoeringsperiode 2005 tot en met 2009 maakte met 20 stedelijke regio's. De afspraken zullen de periode vanaf 2010 tot en met 2019 beslaan. Kernwoorden zijn integraliteit, kwaliteit en regionaal maatwerk.

De integrale benadering van de verstedelijkingsopgave houdt in dat gekeken wordt naar de samenhang tussen de opgaven voor wonen en de daaraan gerelateerde aspecten van bedrijventerreinen, groen, klimaatadaptatie, milieukwaliteit en mobiliteit (zogenaamde 'woningbouwgerelateerde gebiedsontwikkeling'). Hierbij stellen overheden en consumenten hoge kwaliteitseisen aan woning, woonmilieu en leefomgeving, mede uit oogpunt van veiligheid en gezondheid.

Hoewel integraal, kunnen de verstedelijkingsafspraken niet alomvattend zijn. De duurzame afstemming van de nationale en regionale opgaven in het fysiek-ruimtelijk domein vindt plaats in MIRT-verband. Daarover vindt 2 keer per jaar bestuurlijk overleg plaats en ten behoeve hiervan worden nu gebiedsagenda's opgesteld. De te maken afspraken over verstedelijking die betrekking hebben op een twintigtal stedelijke gebieden en de periode 2010-2020 omvatten dus niet het gehele fysiek-ruimtelijke domein van alle landsdelen voor de genoemde periode, maar zijn wel een essentieel onderdeel. Zij concentreren zich nadrukkelijk op de woningbouwgerelateerde gebiedsontwikkelingen.

Regionaal maatwerk is nodig vanwege toenemende regionale verschillen in ruimtelijke druk. Grofweg zijn drie typen te onderscheiden: er zijn regio's met groei, ontspanning en krimp. Dat betekent dat de inhoudelijke agenda, en de inzet van het rijksinstrumentarium, per regio zal variëren. Bij regionaal maatwerk acht de minister voor WWI het van groot belang dat eerst de regio's zelf hun verstedelijkingsopgave inventariseren binnen de uitgangspunten van het bestaande ruimtelijk beleid. De minister heeft aan de 20 stedelijke regio's waarmee woningbouwproductieafspraken gemaakt zijn, gevraagd om hiertoe gebiedsdocumenten op te stellen. Rijk en regio gaan vervolgens het gesprek aan ter voorbereiding op het eerste bestuurlijke MIRT-overleg in de eerste helft van 2009.

1.2 OPZET EN REIKWIJDTE RIJKSREFERENTIEKADER

Het rijk zal bij die gesprekken als uitgangspunt dit 'Rijksreferentiekader Verstedelijking' hanteren, dat is gebaseerd op het bestaande, door het kabinet vastgestelde beleid, waaronder de Nota Ruimte, de Nota Mobiliteit, het Actieplan Woningproductie en de structuurvisie Randstad 2040. Het referentiekader biedt, gebaseerd op het uitgangspunt 'woningbouwgerelateerde gebiedsontwikkeling', onder meer inzicht in de prioritaire doelen waarover het rijk in ieder geval afspraken zou willen maken (rekening houdend met de regionale/lokale situatie). Daarnaast wordt een aantal onderwerpen benoemd waarbij primair aan de regio's wordt gevraagd om hiervoor ambities te formuleren. Voorts worden enkele

randvoorwaarden geschetst waarbinnen de verstedelijkingsafspraken zullen worden voorbereid en ingevuld. Het referentiekader biedt ook (voor zover reeds bekend) inzicht in de beschikbare middelen die het rijk kan inzetten als bijdrage aan het realiseren van de opgave. Inhoudelijk gaat het om de hoofdthema's 'wonen', 'bundeling', 'duurzame leefomgeving' en 'mobiliteit', die in de paragrafen 2 t/m 5 nader worden uitgewerkt.

Bij het opstellen van dit referentiekader, begin 2009, is nog geen volledig overzicht te geven van het beschikbare instrumentarium. Wel zijn in de verstedelijkingsbrief aan de Tweede Kamer van 30 juni 2008¹ als uitgangspunten genoemd:

- selectiviteit: rekening houdend met het beginsel 'decentraal wat kan, centraal wat moet', in aansluiting op het kabinetsstandpunt over de aanbevelingen door de commissies Lodders en d'Hondt);
- inzet van een mix van rijksinstrumenten (geld, grond, vastgoed, wet- en regelgeving en kennis);
- benutting van nieuwe vormen van PPS (waaronder gebiedsconcessies zoals aanbevolen door de commissie Dekker);
- aansluiten bij -en zonedig incorporeren van- lopende -en voor de verstedelijking relevante-afspraken trajecten tussen rijk en regio, zoals op het terrein van verkeer en vervoer.
- een meer of minder projectmatige of programmatische aanpak.

Aanvullend kan nog het volgende worden opgemerkt. Nieuwe wet- en regelgeving is niet direct aan de orde; eerder gaat het om het maximaliseren van de mogelijkheden van de bestaande regelgeving. Gedacht kan bijvoorbeeld worden aan het grondbeleid, de AmvB Ruimte, verordeningen, pro-actieve/reactieve aanwijzingen of de Grondexploitatiewet. Als het gaat om de inzet van financiële middelen komt de ondersteuning van generieke doelen met generieke regelingen steeds meer op de achtergrond. (Nieuwe) mogelijkheden als voorfinanciering/benefit sharing, inflatie-gegarandeerde leningen, specifieke fondsvorming of de inzet van het Gemeenschappelijk Ontwikkelings Bedrijf (GOB) verdienen nadere bestudering. Mede op basis van de regionale gebiedsdocumenten zal waar nodig verdere invulling, uitwerking en besluitvorming over de instrumentele Rijksbijdrage plaatsvinden.

1.3 FUNCTIE EN PLAATSBEPALING RIJKSREFERENTIEKADER

Zoals verwoord is dit referentiekader, samen met de gebiedsdocumenten, voor het rijk de basis voor het gesprek met de regio over de opgaven in de periode 2010 tot en met 2019, de onderwerpen waarover concrete afspraken te maken zijn per regio en de daadwerkelijke rijksinzet in termen van geld/grond/vastgoed, kennis en wet- en regelgeving. Het is niet per definitie de bedoeling dat met alle regio's over alle in dit referentiekader genoemde beleidsdoelen en ambities afspraken worden gemaakt. Wel wordt het wenselijk geacht dat de doelen voor alle regio's worden 'nagelopen'. Daar waar doelen aan de orde zijn die niet zelfstandig door de regio kunnen worden opgepakt, bestaat de mogelijkheid om daarover afspraken te maken. Het kan dus zijn dat met een regio in het geheel geen afspraken hoeven te worden gemaakt, omdat de opgaven ook zonder rijksinbreng en/of afspraken zullen worden gerealiseerd. Het kan echter ook zo zijn dat met enkele regio's ten aanzien van meerdere beleidsonderwerpen afspraken worden gemaakt. Dat zal de komende tijd moeten blijken als via

¹ Tweede Kamer 27562, nr 15

gesprekken de 'confrontatie' plaatsvindt tussen het rijksreferentiekader en de verschillende regionale gebiedsdocumenten.

De volgende overwegingen zijn daarbij van belang (en mede gehanteerd bij de concrete uitwerking van de thema's in de paragrafen 2 t/m 5).

- Niet alle rijksbelangen en –doelen die verstedelijking raken hoeven/kunnen door middel van de verstedelijkingsafspraken geborgd te worden.
- De afspraken hoeven zich niet te beperken tot waarvoor het rijk verantwoordelijk is, zij kunnen ook middel zijn om hogere basiskwaliteiten te stimuleren.
- Voor een aantal doelen daagt het rijk de regio uit tot het formuleren van hoge ambities om een impuls te geven aan innovatie. In veel gevallen gaan ze verder dan vigerend beleid, of het beleid voor het betreffende onderwerp is nog in ontwikkeling en kent nog geen vigerende doelen. Het rijk wil graag samen met koplopers onderzoeken wat er nodig is om die ambitieuze doelen te kunnen realiseren. Dit om goed zicht te krijgen op wat er vanuit de praktijk wordt gevraagd, welke rijksacties wenselijk of nodig zijn en om maatwerk te kunnen leveren. Lessen hieruit krijgen een bredere verspreiding. Ambities zijn geen voorschriften of eisen van het rijk, maar vormen gezamenlijk overeen te komen doelstellingen. De voorstellen die het rijk doet voor ambitieuze doelen zijn niet allemaal voor elke regio relevant. Maatwerk is dus nodig en mogelijk.
- Er kan in de praktijk sprake zijn van hoge en onderling lastig te combineren doelen, zoals bijvoorbeeld bij binnenstedelijke woningbouw in samenhang met het tegelijk willen realiseren van ambities inzake groen, milieukwaliteit en het behouden van (kleinschalige) bedrijvigheid. In generieke zin zijn dergelijke problemen niet op te lossen; overleg tussen rijk en regio is nodig om te komen tot heldere keuzes en maatwerkafspraken.
- Er is op dit moment nog onzekerheid over het voortbestaan en/of de flexibiliteit van een aantal rijksbudgetten en behoefte aan meer inzicht in mogelijke nieuwe vormen van financiering. Nadere uitwerking dient nog plaats te vinden, aansluitend bij de brief aan de Tweede Kamer over de beantwoording van de motie Van Heugten c.s. over de ruimtelijke investeringsagenda. Tevens dient meer aandacht te worden besteed aan de onderlinge samenhang van de verschillende budgetten, gelet op de wens om te komen tot een meer gebiedsgerichte aanpak. Hierbij is met name het MIRT (spelregelkader) van belang.
- Afspraken hebben rendement:
 - voor het rijk: beter bereiken van rijksdoelen dan zonder afspraken, synergie tussen afzonderlijke instrumenten;
 - voor provincies / gemeenten: betere en efficiëntere prestaties.
- Geen dubbele sturing:
 - over rijksbelangen en –doelen die moeten doorwerken in beleid van provincies en gemeenten en al door wet- en regelgeving worden geborgd, worden in de verstedelijkingsafspraken geen afspraken gemaakt;
 - rijksbelangen en –doelen waarover reeds bestuurlijke afspraken bestaan worden niet opgenomen in de verstedelijkingsafspraken (tenzij die andere afspraken daarheen worden overgeheveld);
 - waar relevant wordt soms wel expliciet verwezen naar bestaand beleid.
- Afspraken zijn vrijwillig en evenredig:
 - verstedelijkingsafspraken zijn geen pseudo-regelgeving;

- het pakket van prestaties waarop provincies en gemeenten (en eventueel marktpartijen) enerzijds en het rijk anderzijds zich vastleggen in de verstedelijkingsafspraken is met elkaar in balans.
- Afspraken zijn bindend:
 - duidelijke criteria voor meetbare prestaties, zo mogelijk in outcome-termen, anders in output-termen geformuleerd;
 - duidelijke afspraken over monitoring van de uitvoering, inzet van rijksmiddelen, verantwoording en wijze van afrekenen.

1.4 VERVOLG/SAMENHANG MET HET MIRT

De fysiek-ruimtelijke inrichting van Nederland is meer dan een simpele optelsom der delen. In de bestuurlijke overleggen over het MIRT is daarom afgesproken dat door rijk en regio samen gebiedsagenda's voor de landsdelen zullen worden uitgewerkt, en dat de contouren daarvan bij de volgende MIRT-overleggen in mei 2009 beschikbaar zullen zijn. Tegelijkertijd wordt voor de verstedelijkingsafspraken gewerkt aan regionale gebiedsdocumenten. Deze concentreren zich primair op de woningbouwgerelateerde gebiedsopgave en zijn gericht op de 20 stedelijke regio's.

Het is de bedoeling om het opstellen van de gebiedsagenda's en het traject rond de gebiedsdocumenten zo goed mogelijk samen te brengen tot één geheel, zodat prioritering en besluitvorming in het MIRT (dus inclusief de verstedelijkingsopgave) op integrale wijze kan plaatsvinden. De gebiedsdocumenten vormen dan ook een belangrijke basis voor de op te stellen gebiedsagenda's. Doel van de gebiedsagenda's is om per regio een gedeeld beeld te krijgen van de samenhang tussen de verschillende opgaven in het fysiek-ruimtelijke domein, zodat investeringen van rijk en regio beter op elkaar afgestemd en geoptimaliseerd kunnen worden. Het gaat dan om integrale investeringen op het gebied van wonen, werken, bereikbaarheid, water en groen. Geen aparte agenda's meer, maar één gezamenlijk document dat de basis vormt voor de besluitvorming op deze verschillende terreinen. De gebiedsagenda's vormen daarmee de natuurlijke opmaat voor het MIRT-projectenboek (en eventuele aanvullende afspraken).

Het streven is om de eerste definitieve gebiedsagenda's voor de bestuurlijke MIRT-overleggen van het najaar 2009 gereed te hebben.

2 WONEN

2.1 WAT WIL HET RIJK BEREIKEN?

Ook in de komende jaren moet stevig worden ingezet op woningproductie. Dit is nodig om de groei van de woningbehoefte op te vangen, woningtekorten in te lopen en om een antwoord te kunnen geven op de veranderende vraag van bewoners.

In regio's waar een tekort is aan woningen (gespannen regio's) moet worden bijgebouwd om deze tekorten in te lopen en daarmee wachtlijsten tegen te gaan. Daarnaast moet er in deze regio's worden gebouwd om kwalitatieve tekorten aan te pakken, zodat vraag en aanbod dicht bij elkaar worden gebracht (ook in de bestaande voorraad) en de doorstroming wordt bevorderd. Dit is essentieel om afglijden van wijken in de (nabije) toekomst te voorkomen.

In regio's met een ontspannen woningmarkt is er -naast de noodzaak om te bouwen voor de groei van de woningbehoefte- vooral sprake van vervangingsnieuwbouw om zo de kwalitatieve mismatch tussen vraag en aanbod aan te pakken. Ingeval van krimp van het aantal huishoudens zal moeten worden ingezet op een combinatie van maatregelen.

2.2 WAT IS DAARVOOR NODIG?

Het kabinet streeft voor de periode tot en met 2011 naar een landelijk gemiddelde woningproductie van 80.000-83.000 woningen per jaar. Met die productie zal in 2012 (in plaats van in 2010, zoals eerder bij de woningbouwafspraken 2005 tot 2010 nagestreefd) een beleidsmatig gewenst woningtekort worden bereikt van - landelijk gemiddeld - 1,5 procent (een tekort van ca. 100.000 woningen). Voor de periode vanaf 2012 streeft het kabinet ernaar de productie te continueren op een niveau van ca. 80.000 woningen per jaar. Met dat productieniveau wordt het vanaf 2012 in steeds meer regio's mogelijk om een extra kwaliteitsslag in de bestaande woningvoorraad te maken, zodat vraag en aanbod verder bij elkaar kunnen worden gebracht.

Een belangrijke voorwaarde om tijdig voldoende woningen te kunnen realiseren is dat er voldoende direct te benutten (harde) bestemmingsplancapaciteit beschikbaar is. Om planuitval te kunnen opvangen, is zoals eerder vermeld een direct te benutten bestemmingsplancapaciteit van 130% nodig.

Per definitie geldt dat alle woningen die worden bijgebouwd, gebouwd moeten worden in de juiste kwaliteit. Het gaat hier om het bouwen in overeenstemming met de vraagvoorkeuren van de woonconsument, binnen de kaders van het ruimtelijk- en milieubeleid. Bijvoorbeeld het juiste type woning (huur/koop, eengezins/meergezins) op de juiste plek (in bijvoorbeeld een groenstedelijk- of centrumstedelijk woonmilieu). De verantwoordelijkheid om deze kwaliteit te realiseren ligt bij gemeenten en ontwikkelende partijen. Voor het Rijk kunnen er echter beleidsmatige overwegingen zijn om op onderdelen van de kwalitatieve opgave te sturen. Het is afhankelijk van de regionale woningmarktsituatie of er aanleiding is voor deze rijkssturing.

De minister voor WWI heeft in de brief 'Actieplan woningproductie' aangegeven, daar waar de woningmarkt per 2010 in kwantitatieve zin ontspannen is, met de regio's de mogelijkheid te willen bezien om afspraken te maken over een extra kwaliteitsslag in de bestaande woningvoorraad. Deze extra kwaliteitsslag in de bestaande voorraad komt bovenop de kwaliteitsverbeteringen die trendmatig worden gerealiseerd en is bedoeld om in de bestaande voorraad vraag en aanbod sneller bij elkaar te brengen (aanpakken kwalitatieve mismatch). Deze extra kwaliteitsslag kan worden gerealiseerd door een groter aantal woningen te slopen en te vervangen en/of door een groter aandeel grootschalige renovatie. De mate waarin een extra kwaliteitsslag nodig en wenselijk is, is afhankelijk van de regionale woningmarktsituatie. Bij ontspanning op de woningmarkt kan het ook om krimp gaan.

2.3 WELKE AFSPRAKEN ZIJN AL GEMAAKT?

Woningbouwafspraken 2005-2010

Om het woningtekort in 2010 zoveel mogelijk terug te brengen tot 1,5% heeft het kabinet in 2005 expliciete afspraken gemaakt met kaderwetgebieden, provincies en gemeenten over de productie van nieuwbouwwoningen in de periode 2005 tot en met 2009. In deze woningbouwafspraken is specifiek de inzet van het BLS geregeld (ca.€ 650 mln) voor de bouw van de aantallen nieuwe woningen, nodig voor de uitbreidingsbehoefte om het woningtekort te reduceren tot 1,5% en om woningbouw via (collectief) particulier opdrachtgeverschap (eigenbouw) te stimuleren. Deze woningbouwafspraken lopen per 1/1/2010 af en zullen een vervolg moeten krijgen in de verstedelijkingsafspraken voor de uitvoeringsperiode 2010-2020.

2.4 VERSTEDELIJKINGSAFSPRAKEN: PRIORITEITEN EN AMBITIES

Prioritair

Verlaging van het woningtekort:

- tot 1,5% en dit continueren tot 2020;
- voldoende bestemmingsplancapaciteit om deze opgave te realiseren (130%);
- in regio's met een tekort (ver) boven de 1,5% wordt, naast functieveranderings- en uitleglocaties, zonodig ook gekeken naar mogelijkheden om alternatieve locaties buiten de regio te benutten;
- in regio's met ontspannen woningmarkt en/of afname van het aantal huishoudens wordt gekeken naar de mogelijkheid voor een extra kwaliteitsslag door meer sloop/nieuwbouw;
- transformatie van leegstaande kantoren naar woningen (enkele pilots).

Kwaliteit en doorstroming:

- verdeling van het kwantitatieve woningbouwprogramma overeenkomstig vraagvoorkeuren en rekening houdend met de in de bestaande voorraad reeds beschikbare woningen;
- regionale verdeling van sociale vs. niet-sociale woningen over centrale stad en randgemeenten;
- meer aanbod voor starters en ouderen;
- stimuleren eigenbouw;

Randvoorwaarde

- betrokkenheid en inzet van woningcorporaties.

2.5 WAARUIT KAN DE RIJKSBIJDRAGE BESTAAN?

Geld/grond/vastgoed

- financiële bijdragen aan programma's en/of projecten (vanuit (opvolgers van) het BLS en het Nota Ruimte Budget);
- GOB: mee-ontwikkelen locaties door inzet rijksgrond en/of kennis indien er sprake is van een substantiële rijksbijdrage;
- RGD: mee-ontwikkelen binnenstedelijke locaties door opdrachtgeverschap.

Kennis

- monitoring;
- de inzet van aanjaagteams;
- het bevorderen van uitwisseling van kennis en ervaring (oa. voorlichting en kenniscampagnes);

2.6 HET BELEID VOOR DIT THEMA IS VASTGELEGD IN:

- Actieplan Woningproductie (november 2007), 31 200 XVIII, nr. 10;
- Brief verstedelijking (juni 2008), 31 200 XVIII, nr. 15.

3 BUNDELING

3.1 WAT WIL HET RIJK BEREIKEN?

Het rijk streeft er naar om verstedelijking zo veel mogelijk te concentreren, in bestaand bebouwd gebied (bbg), aansluitend daarop of in nieuwe clusters van bebouwing daarbuiten, zonder dat dit ten koste gaat van de ruimtelijke kwaliteitsdoelen en van de kwantitatieve en kwalitatieve accommodatie van de ruimtevraag. Bij de ontwikkeling van nieuwe verstedelijkingslocaties, bij herstructurering en centrumontwikkeling moet, naast de ruimtelijke en marktpotenties van de locatie en de ruimtelijke context, gestreefd worden naar een optimale benutting van de bestaande infrastructuur en van de potenties van knooppunten in deze infrastructuur. De concrete toepassing van de principes van dit generieke bundelingsbeleid is de verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten.

Binnen elk van de zes Nationale Stedelijke Netwerken² heeft het rijk in de Nota Ruimte een aantal gebieden indicatief aangegeven om de verstedelijking te bundelen. De Nota Ruimte (§2.2.3.3) geeft aan dat het bundelingspercentage in de zes nationale stedelijke netwerken niet mag afnemen, dat wil zeggen dat het aandeel woningen, bedrijventerreinen en arbeidsplaatsen binnen elk van de bundelingsgebieden tenminste gelijk dient te blijven aan het bestaande aandeel. De concrete toepassing van dit specifieke bundelingsbeleid wordt verankerd in de verstedelijkingsafspraken³.

Het rijk streeft naar een zo optimaal mogelijk gebruik van het bestaand bebouwd gebied. Afhankelijk van regionale mogelijkheden vindt tussen de 25% en 40% van de uitbreiding van de woningvoorraad en het aantal arbeidsplaatsen plaats binnen bbg (begrenzing jaar 2000). Als achtergrond voor investeringsbeslissingen hanteert het kabinet hierbij een (tegenvallende) productie binnen bbg2000 van 25% van het totale uitvoeringsprogramma buiten de randstad en, op termijn, 40% in de randstad. Het gaat hier overigens om optimaal ruimtegebruik en niet om maximalisering daarvan. Bouwen binnen bbg mag, net als bundeling, immers niet ten koste gaan van ruimtelijke kwaliteitsdoelen (zoals binnenstedelijk groen en blauw; zie thema 'duurzame leefomgeving') noch van het doel om de kwantitatieve en kwalitatieve ruimtevraag te accommoderen.

Ook dienen wonen en werken steeds in samenhang en evenwichtig te worden gezien. Het één mag niet automatisch ten koste gaan van de ander. Hiervoor is het ook noodzakelijk dat nieuwe uitleg als herstructurering van bedrijventerreinen in samenhang wordt gezien. In de Agenda Bedrijventerreinen 2008-2009 heeft het kabinet aangegeven zich in te zetten voor een flinke versnelling van de herstructurering van verouderde bedrijventerreinen alsook een zorgvuldige en efficiënte behoeftebepaling, planning en realisatie van nieuwe bedrijventerreinen.

In verband met het regelmatig uitvallen van capaciteit die in ruimtelijke plannen is voorzien, moet een overmaat van circa 130% plancapaciteit (voor woningbouw) worden nagestreefd. In sommige regio's

² Randstad Holland, BrabantStad, Netwerkstad Twente, Regio Groningen-Assen, Stadsregio Arnhem Nijmegen en Stedelijk netwerk Zuid-Limburg.

³ Voor de lange termijn werkt de minister voor Ruimte en Milieu momenteel aan integrale rijksagenda's voor de nationale stedelijke netwerken in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland (Project NSN2040). Deze agenda's kunnen aanleiding worden voor het opstarten van integrale visies, bijvoorbeeld voor Brabantstad.

lukt dat niet door een stapeling van sectorale ruimteclaims (waaronder bijvoorbeeld regionaal groen). Op termijn kunnen deze ruimteclaims en mobiliteitsvraagstukken in, rondom en tussen steden in stedelijke netwerken voor meer knelpunten zorgen.

In enkele regio's (zoals Parkstad Limburg) is in de periode voor 2020 bevolkingskrimp aan de orde, hetgeen bundelingsbeleid aldaar voor nieuwe, andere opgaven stelt dan voorheen en dan in andere regio's. De gevolgen van de krimp en de vereiste beleidsreactie worden door rijk en regio gezamenlijk bestudeerd. De betekenis van krimp voor het bundelingsbeleid vergt regionaal maatwerk.

Het rijk wil dat de Randstad zich ontwikkelt tot een duurzame en concurrerende topregio in Europa in 2040. In de Structuurvisie Randstad 2040 is aangegeven dat er geen nieuwe uitleglocaties ontwikkeld zullen worden, anders dan die waarover in het verlengde van de Nota Ruimte reeds afspraken zijn gemaakt. Om invulling te geven aan de verdichtingsstrategie wil het kabinet inzetten op een nieuwe reeks stedelijke transformaties en herstructureringen, met name gericht op de vier grote steden en op de voormalige groeikernen. Deze strategische keuze en de rol van het rijk zullen worden betrokken bij de verstedelijkingsafspraken. Mocht de toekomstige woningvraag beduidend hoger uitvallen dan verwacht, dan zal het kabinet indachtig de SER-ladder eerst inzetten op transformatie, herstructurering en verdichting binnen bestaande bebouwde gebieden. Daarna komen pas locaties aansluitend of op afstand van bestaande bebouwde gebieden in aanmerking voor verstedelijking, gelegen op de relatief hoog gelegen locaties die gunstig liggen ten opzichte van infrastructuur.

3.2 WAT IS DAARVOOR NODIG?

Bij bundeling van verstedelijking gaat het om een zorgvuldige afweging tussen verschillende beleidsdoelstellingen en om een goed stedenbouwkundig en architectonisch ontwerp. De mate waarin het gewenste programma, met inachtneming van de relevante doelen, gebundeld en binnenstedelijk gerealiseerd kan worden verschilt per regio, binnen de regio en per locatie. Daarom is maatwerk per regio nodig en is het primair aan (samenwerkende) gemeenten en provincies om aan deze opgave vorm te geven.

Ten aanzien van woningbouw lukt bundeling goed, maar de arbeidsplaatsen geven een ander beeld. Hoewel in de periode 2004-2006 66% van de toename van het aantal bedrijfsvestigingen binnen bestaand bebouwd gebied plaatsvond is het aantal werkzame personen binnen bestaand bebouwd gebied afgenomen, terwijl de landelijke werkgelegenheid juist groeide. Gezien dit verschil in doelbereiking is het van belang om ruimtegebruik voor wonen en werken in samenhang en evenwichtig te behandelen.

Waar ruimte voor bedrijven verdwijnt door (gedeeltelijke) transformatie van een verouderd bedrijventerrein moet eerst worden bekeken of compensatie elders in bbg, door herstructurering of internsivering op bestaande terreinen mogelijk is. In de Nota Ruimte wordt een voorkeur uitgesproken voor functiemenging, tenzij dit vanwege aard en schaal van de bedrijvigheid niet mogelijk is.

Voor de versnelling van de herstructureringsopgave wil het rijk ongeveer 6.500 ha verouderde bedrijventerreinen tot en met 2013 herstructureren. Hiervoor is verankering van de regionale aanpak

(afstemming, herstructurering en planning) van bedrijventerreinen in de provinciale structuurvisies als provinciaal belang essentieel.

Wat de woningbouw binnen bbg betreft zijn er volgens de monitor Nota Ruimte gemiddeld over het hele land geen knelpunten, de realisatie (netto 34% in 2002-2006) is tot dusver in lijn met het beleidsdoel. Er zijn evenwel grote regionale verschillen, met name in Flevoland en Utrecht zijn lage inbreidingspercentages gerealiseerd, tegenover hoge percentages in Groningen, Limburg en Noord-Brabant. Lokale en regionale ambities voor woningbouw binnen bbg zijn voor de komende periode veelal hoger dan 40%. Er zijn knelpunten wat betreft realiseerbaarheid van intensiveringsambities (duurdere en complexere locaties dan voorheen) en wat betreft conflicterende andere doelen, zoals het gelijklopende maar concurrerende intensiveringsdoel voor werkgelegenheid. De ontwikkeling van het aantal werkzame personen binnen bbg (dat is afgenomen) is niet in overeenstemming met laatstgenoemd doel. Ook kwaliteitsdoelen m.b.t. de inrichting van stedelijk gebied en het doel om de ruimtevraag ook kwalitatief te accommoderen (woonmilieu- en woningtypen) sporen niet vanzelf met intensivering. De Ruimtemonitor (van het Planbureau voor de Leefomgeving) geeft bovendien aan dat ten aanzien van luchtkwaliteit, bereikbaarheid en de verhouding rood-groen de realisatie uit de pas loopt met de doelstelling. Naarmate een regionale woningmarkt meer ontspannen is zal het moeilijker worden intensivering door te zetten voorzover dat niet gebeurt met woningtypen en woonmilieutypen waar de markt om vraagt. Het is dus een enorme uitdaging de gestelde ambities te realiseren.

In de Structuurvisie Randstad 2040 geeft het kabinet aan, dat de woonvoorkeuren van burgers onder andere door het aanbod kunnen worden beïnvloed en dat het de ambitie van het kabinet is, de mogelijkheden in het bestaand bebouwd gebied zo optimaal mogelijk te benutten en dat met een dermate hoge kwaliteit te doen dat meer mensen dat aantrekkelijk kunnen vinden.

Woningbouw kan bijdragen aan de kracht en vitaliteit van de steden. Met oog op het feit dat de steden en stedelijke regio's steeds meer een rol spelen als economische motor van Nederland en blootstaan aan internationale concurrentie wat betreft internationale economische functies, instellingen en voorzieningen, is het van belang te zorgen voor een kwalitatief diverse en goed functionerende woningmarkt.

3.3 WELKE AFSPRAKEN ZIJN ER AL GEMAAKT?

Samen met de nieuwe Wro is een Realisatieparagraaf Nationaal Ruimtelijk Beleid uitgebracht, die aangeeft op welke wijze de verticale doorwerking van het beleid uit de Nota Ruimte geborgd zal worden. Een aantal zaken zal in de amvb Ruimte terecht komen, waaronder de borging van de optimale benutting van bestaand bebouwd gebied als een motiveringsvereiste aan de toelichting op bestemmingsplannen, en, waar provinciaal maatwerk is beoogd, provinciale verordeningen. De Realisatieparagraaf benadrukt dat het hierbij niet gaat om het introduceren van een kwantitatieve norm, maar om de waarborging van het procesvereiste.

Ten aanzien van de bundeling in nationale stedelijke netwerken constateert de Realisatieparagraaf dat de doorwerking hiervan niet effectief in een amvb is te borgen en dat daarom de doorwerking van dit bundelingsbeleid verankerd wordt in de verstedelijkingsafspraken. Deze dienen daarvoor een verdeling van de woningbouwopgave vast te leggen die invulling geeft aan het rijksbelang dat de ontwikkeling van de stedelijke netwerken op peil blijft.

In de Realisatieparagraaf is tevens aangekondigd dat de amvb Ruimte het locatiebeleid voor bedrijven en voorzieningen nader zal regelen. De Provincies hebben in IPO-kader conform de Nota Ruimte reeds richtlijnen opgesteld voor de perifere detailhandel, die door het Rijk zijn geaccordeerd. Onderdeel daarvan is een verbod op weidewinkels.

Als eerste stap op weg naar regionale afstemming is het kabinet op 24 oktober 2008 met IPO en VNG een Bestuurlijk Afsprakenkader Bedrijventerreinen 2010 – 2020 overeengekomen.

Hierin zijn de hoofdlijnen van behoefteraming en planning, kwaliteit op bedrijventerreinen, herstructurering en regionale afstemming opgenomen. In de periode tot juni 2009 wordt dit verder met IPO en VNG uitgewerkt in een Convenant Bedrijventerreinen 2010 - 2020.

Het rijk zal in overleg met provincies, gemeenten en marktpartijen een concrete aanpak voor de verzakelijking van de bedrijventerreinenmarkt uitwerken voor eind 2009.

3.4 VERSTEDELIJKINGSAFSPRAKEN: PRIORITEITEN EN AMBITIES

Prioritair

Bundeling en optimaal gebruik van ruimte

- Bundeling van de verstedelijking (huidige bundelingspercentages mogen niet afnemen)
- binnenstedelijk aandeel van het uitbreidingsprogramma wonen en werken 25 tot 40%, in de Randstad 40% en waar mogelijk meer dan 40%, rekening houdend met vraagvoorkeuren en kwaliteit van de leefomgeving (w.o. de balans rood-groen);
- indien op transformatielocaties per saldo verlies aan ruimte voor werken optreedt, wordt dat binnen de regio gecompenseerd, bij voorkeur door meer functiemenging en hogere dichtheden;
- innovatieve vormen van duurzaam ruimtegebruik.

Randvoorwaarde

- wonen, werken, groen en water in samenhang bezien;
- afspraken over bedrijventerreinen moeten passen in het Bestuurlijk Afsprakenkader Bedrijventerreinen 2010-2020.

3.5 WAARUIT KAN DE RIJKSBIJDRAGE BESTAAN?

Geld/grond/vastgoed

- financiële bijdragen aan programma's en/of projecten (vanuit (opvolgers van) het BLS en het Nota Ruimte Budget);
- GOB: mee-ontwikkelen locaties door inzet rijksgrond en/of kennis indien er sprake is van een substantiële rijksbijdrage;
- RGD: mee-ontwikkelen binnenstedelijke locaties door opdrachtgeverschap.

Kennis

- brochure 'zo kan het ook' over binnenstedelijk bouwen binnen de wettelijke normen voor lucht en geluid;
- uitvoeringsallianties uit de structuurvisie Randstad 2040.

Wet- en regelgeving

- Wro (incl. grondexploitatiewet);
- Interimwet stad-en-milieubenadering.

3.6 HET BELEID VOOR DIT THEMA IS VASTGELEGD IN:

- Nota Ruimte (§2.2.3.3, §2.3.2.1);
- realisatieparagraaf Nota Ruimte;
- Structuurvisie Randstad 2040;
- beleidsbrief Agenda Bedrijventerreinen 2008-2009 (TK 29 435, nr. 73);
- kabinetsreactie op het advies van de Taskforce Herstructurering Bedrijventerreinen (TK 31 253, nr. 8).

4 DUURZAME LEEFOMGEVING

4.1 WAT WIL HET RIJK BEREIKEN?

Het rijk wil de verdere uitbreiding en verdichting van het stedelijk gebied zo duurzaam, gezond en leefbaar als mogelijk plaats laten vinden.

Het rijk daagt de regio's uit om ervoor te zorgen dat bewoners tevreden zijn over de kwaliteit van hun leefomgeving. Daarbij wordt tenminste voldaan aan de wettelijke basiskwaliteitseisen voor bodem, lucht, geluid en externe veiligheid, nieuwe knelpunten op dit vlak worden voorkomen, knelpunten die er zijn worden binnen de daarvoor gestelde termijnen gesaneerd (voor bodem 2030, geluid 2023, lucht 2015), waar gewenst wordt een betere milieukwaliteit nagestreefd dan de basiskwaliteit en er wordt voldaan aan overige kwaliteitseisen op het vlak van leefbaarheid, waaronder veiligheid en voldoende speel- en ontmoetingsmogelijkheden. Waar zich knelpunten voordoen zoeken rijk en regio naar een oplossing.

Daarbij wordt als speerpunt benoemd voldoende, goed bereikbaar, kwalitatief groen en blauw in en bij de stad, met als ambitie dat iedere stadsbewoner binnen tien minuten fietsen in het groen moet kunnen staan. Een duurzame leefomgeving integreert woningen, kantoren/bedrijventerreinen en infrastructuur met voldoende groen en (open) water, waar mogelijk als aaneengesloten (robuust) netwerk. Dat geldt zowel in de bestaande stad als op nieuwe uitleglocaties. Bovendien vraagt het om voldoende groen(blauw)e recreatieve gebieden van voldoende kwaliteit nabij de stad. Zo'n groenblauwe structuur in en om de stad dient vele doelen tegelijkertijd: klimaatadaptatie, (waterberging en tegengaan van het ontstaan van hitte-eilanden), de gezondheid van bewoners, de milieukwaliteit, leefbaarheid en het vestigingsklimaat voor bedrijven, en ruimte voor recreatie, bewegen en spelen.

Voor groenblauwe gebieden *bij de stad* zet het rijk in op transformatie (en een beperkte uitbreiding) van de bufferzones en het in de Randstad op langere termijn ontwikkelen van een aantal 'metropolitane parken'.

In de stad wil het rijk dat groen en blauw maximaal in de wijken zelf wordt gebracht omdat voor het tegengaan van het ontstaan van hitte-eilanden bijvoorbeeld groen en blauw in de directe omgeving het meest effectief is.

Voor een klimaatbestendige inrichting is bovendien nodig dat bij zowel locatiekeuze, inrichting als ontwerp van nieuwe verstedelijkingsopgaven rekening wordt gehouden met veranderingen in neerslag, temperatuur en zeespiegelstijging en de gevolgen daarvan voor de betreffende regio. Het rijk streeft er naar het ontstaan van hitte-eilanden in steden tegen te gaan en wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen. Naast wateroverlast moet worden voorkomen dat langdurige perioden van droogte leiden tot lagere grondwaterpeilen, met als gevolg schade aan de fundering van gebouwen en aantasting (zetting) van leidingnetwerken (energie en water).

Het rijk daagt de regio's uit maximaal innovatief te zijn op het vlak van duurzaam bouwen, energiebesparing en toepassing van duurzame energie. Het rijk zal de regio's hierbij waar nodig ondersteunen.

Het zoveel mogelijk bouwen in bestaand gebouwd gebied, met behoud van de kwaliteit van de leefomgeving (hoofdstuk 3), en de inzet op duurzame mobiliteit (hoofdstuk 5), zijn ook belangrijke schakels in het streven naar een duurzame leefomgeving.

Om kansen op een duurzame stad optimaal te benutten en om knelpunten achteraf te voorkomen, is van belang dat milieu & duurzaamheid als integraal (ontwerp)onderdeel vanaf het begin van het planproces wordt meegenomen. Zo zou het planproces onder meer moeten beginnen met voldoende ruimte voor OV, fietsen, wandelen en groen/blauw, duurzame-energieprojecten, vermijden van bouwen in de voor klimaatverandering kwetsbare gebieden, in beeld brengen van kansen voor energie uit bodem en van noodzaak/kansen dubbel grondgebruik, benutten van mogelijkheden voor functiemenging (o.a. wonen-werken). Tevens is van belang dat bewust wordt omgegaan met de bodem, waarbij onder meer aandacht voor kwaliteit, kansen op ondergronds bouwen, kansen en randvoorwaarden toepassing WKO, afstemming ondergrondse functies, open houden van de bodem en gebiedsgericht beheer grootschalige grondwaterverontreinigingen.

4.2 WAT IS DAARVOOR NODIG?

Groen en blauw

Naast ruimte voor rode functies moet er ook ruimte zijn voor op loop- en fietsafstand, goed bereikbaar groen en blauw in en om de stad. Hierbij gaat het zowel om het handhaven en opwaarderen van bestaand als om het realiseren van nieuw groen en blauw.

Naast voldoende kwantiteit is ook voldoende kwaliteit nodig. Het gaat dan om zaken als een goede waterkwaliteit (voldoen aan de Kaderrichtlijn Water), een goede bereikbaarheid bij voorkeur via aantrekkelijke wandel – en fietsroutes en een inrichting die aansluit bij de wensen van de gebruikers. Tevens biedt het opnemen van reeds aanwezig waardevol groen in en om de stad in de groen-blauwe dooradering meerwaarde.

Voor nieuwe uitleglocaties geldt het richtgetal voor groen uit de Nota Ruimte van 75 m² per woning. Het gaat hierbij (in eerste instantie) om openbaar groen.

Voor binnenstedelijke locaties (functieverandering, verdichting) is minder gemakkelijk invulling te geven aan een robuuste groen-blauwe dooradering. Het uitgangspunt in deze gebieden is om per saldo méér groen en blauw te realiseren of om een kwalitatieve impuls voor het reeds aanwezige groen. Dit vraagt om creatieve oplossingen, zoals ondergronds parkeren met groen en blauw erboven, minder verhardingen in tuinen, waterpleinen (zoals in Rotterdam) en groene daken en wanden.

Klimaatbestendig

Voor een klimaatbestendige inrichting van nieuwe verstedelijkingslocaties vormen de meest recente KNMI-klimaatscenario's (2006) het uitgangspunt. De klimaatatlassen die door de provincies worden opgesteld bieden inzicht in de regionale gevolgen. Een belangrijk uitgangspunt is dat zoveel mogelijk wordt vermeden dat nieuwe woon- en werkgebieden op voor klimaatverandering gevoelige of kwetsbare plekken worden gelokaliseerd. De lagenbenadering vormt hiervoor een goed analysekader. Er zijn echter niet altijd alternatieve locaties voorhanden. In die gevallen moet een oplossing worden gezocht in een aangepaste inrichting, andere bouwvormen en materiaalgebruik. Bovendien moet er in

voor overstroming gevoelige gebieden meer aandacht zijn voor evacuatiemogelijkheden en is bescherming van vitale functies (ziekenhuizen, energiecentrales, brandweerkazernes, watervoorziening en infrastructuur) een aandachtspunt (zie ook Nationaal Waterplan). Wat een overstromingsgevoelig gebied is en welke beleidsmaatregelen daar nog eventueel bij horen wordt nog nader bekeken.

Het realiseren van een klimaatbestendige stedelijke omgeving vraagt om meer aandacht voor vormen van waterrobuust inrichten en bouwen, waaronder waterwonen.

Het streven is om adaptatiemaatregelen zoveel mogelijk te koppelen met mitigatiemaatregelen (energiebesparing, beperken CO₂ uitstoot, luchtkwaliteit, warmte/koudeopslag, etc.).

Duurzaam bouwen en energie

Met het oog op beperking van grondstofuitputting daagt het rijk de regio's uit om maximaal innovatief te zijn op het vlak van duurzaam bouwen. Dit kan o.a. tot uitdrukking komen door met de bouwpartners concrete afspraken te maken over de toepassing van duurzame recyclebare materialen en secundaire grondstoffen, gebouwen die flexibel zijn in constructie en daardoor van functie kunnen wisselen en hergebruik van bestaande gebouwen en C2C.

Gestreefd wordt in de regio bouwwerken te realiseren die op basis van één van de beschikbare instrumenten zoals GreenCalc, GPR of BREEAM-NL ambitieuze materiaalscores hebben van respectievelijk: GreenCalc (MIG) 500 (minimaal 200), GPR 8 (minimaal 7), BREEAM-NL Exellent (minimaal Good).

Voor de periode 2010-2020 heeft het rijk ambitieuze doelstellingen voor de energieprestatie van de nieuwbouw. In 2020 moet nieuwbouw energieneutraal zijn. Mijlpalen in dit traject zijn 2011 met 25% scherpere energieprestatie en 2015 met 50% scherpere energieprestatie (referentie: 1 januari 2007).

Om in 2020 energieneutraal als doel te kunnen bereiken (op gebouw-, woning, wijk- of zo mogelijk ook op gemeente- of regioniveau), is van belang dat regio's en gemeenten (en ontwikkelende partijen) hier nu al op voorsorteren. Bijvoorbeeld omdat de planning bij grotere projecten erg veel tijd in beslag neemt. Ook omdat het nodige aan ontwikkeling en verspreiding van kennis moet gebeuren en aan het ontwikkelen of bijstellen van het benodigd instrumentarium. Om in 2020 energieneutraal te kunnen zijn, moet al vanaf 2010 worden begonnen met na te denken over energieneutraliteit zodat vanaf de start van planontwikkeling hiermee rekening kan worden gehouden

Het rijk vraagt aan de lokale/regionale overheden de volgende ambities:

1. in de plannen voor de verstedelijkingslocaties is uitgewerkt hoe de mijlpalen en het eindresultaat energieneutrale nieuwbouw in 2020 zijn bereikt;
2. waar mogelijk in de plannen wordt vooruit gelopen op de mijlpalen en de eindambitie door al vanaf 2015 energieneutrale nieuwbouw te realiseren in grotere volumes.

In de plannen wordt waar mogelijk ook invulling gegeven aan ambitieuze doelen op gebiedsniveau, met als uitdagingen: voor wijken energieneutraal of energieleverend, voor gemeenten/regio's energie- of CO₂ neutraal.

4.3 WELKE AFSPRAKEN ZIJN ER AL GEMAAKT?

Groen

In 2007 hebben rijk en provincies afspraken gemaakt over de realisatie van 16.000 ha recreatief groen (recreatie om de stad, RodS) in de periode 2007 tot en met 2013. Een deel van het programma wordt gerealiseerd in de rijksbufferzones, het accent van de werkzaamheden ligt in de Randstad en het KAN-gebied.

Met betrekking tot de rijksbufferzones wordt ingezet op de transformatieopgave. Deze transformatieopgave is gericht op het verhogen van de recreatieve waarde van de gebieden voor de stedeling. Voor de duurzame instandhouding van deze groene ruimte nabij de stad wordt specifiek ruimtelijk beleid gevoerd en er is budget beschikbaar voor aankoop en inrichting van gronden voor recreatieve voorzieningen. Het rijksbudget voor de rijksbufferzones loopt via het ILG. Met de medeoverheden wordt bekeken waar uitbreiding van de bestaande of toevoeging van nieuwe bufferzones van meerwaarde kan zijn. Dit heeft al geleid tot aanwijzing van het gebied tussen Arnhem en Nijmegen (park Lingezege) als nieuwe rijksbufferzone. Tevens verkent het rijk nu samen met provincie Noord-Brabant en betrokken gemeenten de mogelijke aanwijzing van rijksbufferzones voor de gebieden Breda-Tilburg en Eindhoven-Helmond.

Het programma 'groen en de stad' kent een impulsbudget, waarmee tot 2008 een aantal voorbeeldprojecten financieel ondersteund zijn. Van 2008 t/m 2011 is er een impulsbudget van € 7,8 miljoen beschikbaar, waarmee groen in de krachtwijken van 13 van de 18 steden wordt ondersteund. Dit is dus niet beschikbaar voor de verstedelijkingsafspraken.

In het kader van de structuurvisie Randstad 2040 is een Uitvoeringsalliantie gestart voor 'metropolitane parken'.

Water

Het rijk ontwikkelt in 2009 een innovatieprogramma en geeft daarmee een impuls aan doorbraken bij de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water. Dit programma faciliteert onder meer de realisatie van een duurzaam, robuust, mooi, en gezond stedelijk watersysteem door de ontwikkeling en verspreiding van (nieuwe) kennis, technieken, samenwerkingsverbanden en financiële arrangementen.

In 2007 is een Bestuursakkoord Waterketen afgesloten tussen het rijk, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de VEWIN en de Unie van Waterschappen. Het bestuursakkoord beoogt de doelmatigheid en transparantie in de waterketen (het geheel van drinkwaterbereiding, riolering en afvalwaterzuivering) te vergroten door middel van een regionale aanpak. De afspraken lopen tot en met 2011. Het rijk ontwikkelt in samenspraak met de andere partijen eind 2008 een lange termijn visie op de waterketen en een daaraan gekoppelde innovatieagenda. In 2011 wordt aan de hand van de resultaten gezien welk vervolg moet komen op het bestuursakkoord.

In 2008 is het Nationaal Bestuursakkoord Water Actueel ondertekend waarin het Rijk, de provincies, de waterschappen en gemeenten afspraken hebben gemaakt hoe het watersysteem op orde te brengen en te houden. Met de ondertekening van het bestuursakkoord trekt Verkeer en Waterstaat € 115 miljoen

uit voor maatregelen die de waterkwaliteit verbeteren en die tevens bijdragen aan andere doelen zoals waterberging of natuurbehoud.

Klimaat

In het Klimaatakkoord tussen rijk en provincies zijn afspraken gemaakt over adaptatie aan klimaatverandering. Een belangrijke afspraak is dat klimaatadaptatie moet worden meegenomen in alle afwegingsprocessen voor ruimtelijke besluiten in uiterlijk 2015. Een andere afspraak is dat, voor wat betreft het onderdeel water, bij het plannen van nieuwe ruimtelijke projecten wordt gewerkt met de KNMI-klimaatscenario's (2006), zoals afgesproken in het Nationaal Bestuursakkoord Water Actueel.

In het klimaatakkoord (2007-2011) gemeenten en rijk is onder andere afgesproken dat partijen bevorderen dat:

- het rijk en de gemeenten de komende vier jaar gezamenlijk de maatregelen voor adaptatie in kaart brengen en uitwerken die aansluiten bij de ruimtelijke en stedenbouwkundige ontwikkelingen, waterbeheer en gezondheidszorg binnen gemeenten;
- het rijk en de gemeenten in ARK verband in beeld brengen op welke punten de inventarisatie van gemeentelijke adaptatieopties die de VNG medio 2007 heeft laten uitvoeren aangevuld moet worden. In het kader van het additioneel onderzoek kunnen gemeenten en waterschappen in pilots realistische en praktisch uitvoerbare scenario's uitwerken, waarmee de andere gemeenten invulling kunnen geven aan de (lange termijn) overheidsdoelstellingen. Hiervoor stelt het rijk € 1 miljoen beschikbaar.

In het kader van de structuurvisie Randstad 2040 wordt een uitvoeringsalliantie 'Klimaatbestendige steden' gestart.

Energie

In het kader van het programma Schoon en Zuinig zijn of worden door overheden en de bouwsector afspraken gemaakt over duurzame bouw van woningen en kantoren, inclusief bijvoorbeeld warmte-koude opslag, CO₂-neutraal bouwen en kringloopbestendig bouwen.

Op 22 april 2008 hebben de ministers Vogelaar en Cramer het Lente-Akkoord Energiebesparing in de Nieuwbouw ondertekend met NEPROM, NVB en Bouwend Nederland. Hoofdpunten van dit Lente-Akkoord zijn:

- in 2011 is nieuwbouw 25% zuiniger dan 1 januari 2007, in 2015 50% zuiniger dan 1 januari 2007; dit betreft woningen én utiliteitsbouw;
- de marktpartijen (NEPROM, NVB, Bouwend Nederland) starten een omvangrijk programma voor kennisoverdracht en stimulering zodat de markt ook klaar is voor de bovengenoemde doelstellingen van 2011 en 2015; WWI draagt financieel bij aan dit programma;
- de bepalingsmethode voor energieprestatie (de zogenaamde EnergiePrestatieNorm) wordt aangepast met medeneming van adviezen van de marktpartijen zodat hij eenvoudiger toepasbaar wordt, betere relatie geeft met werkelijk energieverbruik en geschikt is voor waardering van gebiedsmaatregelen (maatregelen buiten gebouw/perceel). Deze nieuwe bepalingsmethode wordt van kracht op 1-1-2011;

- er komen zogeheten Excellente Gebieden (in LA nog experimenteergebieden genoemd) waar op grote schaal zeer energiezuinig en innovatief zal worden gebouwd: 25% zuiniger dan de bovengenoemde doelstellingen in 2011 en 2015.

De partijen in de sociale huursector (Aedes en Woonbond) hebben op 10 oktober 2008 een convenant ondertekend met de ministers voor WWI en van VROM waarin zij zich aansluiten bij de ambities voor zuinige nieuwbouw uit het Lente-Akkoord.

4.4 VERSTEDELIJKINGSAFSPRAKEN: PRIORITEITEN EN AMBITIES

Prioritair

- op uitleglocaties 75m² groen/blauw per woning op loop- en fietsafstand en bij verdichting en functieverandering per saldo toename van groen/blauw, rekening houdend met kwaliteit;
- een klimaatbestendige inrichting van de gebouwde omgeving;
- Regionale uitvoering Lente-Akkoord: nieuwbouw energieneutraal in 2020 (in 2011: 25% en in 2015: 50% scherpere energieprestatie; referentie 1 januari 2007).

Ambitie

- energie: anticiperend op de doelstelling dat nieuwbouw in 2020 energieneutraal is: vanaf 2015 energieneutrale nieuwbouw realiseren in grotere volumes (d.w.z. minimaal 10% van het bouwvolume);
- wijken energieneutraal of energieleverend, gemeenten / regio's energie- of CO₂-neutraal;
- duurzaam bouwen: hoge materiaalscores op duurzaamheidslabels (bij GreenCalc: 500, GPR: 8, Breeam-NL: Excellent);
- het ontwikkelen van een regionaal aaneengesloten netwerk van groen en blauw, het verkleinen van regionale recreatietekorten en maximaliseren van groen en blauw in de directe leefomgeving;
- bewoners zijn tevreden over hun leefomgevingskwaliteit, waar gewenst met een hogere milieukwaliteit dan de wettelijke basiskwaliteit;

Randvoorwaarde

- wettelijke basiskwaliteit voor bodem, lucht, geluid en externe veiligheid;
- neem milieu en duurzaamheid vanaf het begin van het planproces mee;
- draagvlak bij lokale ontwikkelaars voor energiemaatregelen;
- ga bewust om met de bodem, waarbij onder meer aandacht voor kwaliteit, kansen op ondergronds bouwen, kansen en randvoorwaarden warmte/koudeopslag, afstemming ondergrondse functies;
- klimaatadaptatie: tegengaan ontstaan van hitte-eilanden in steden, wateroverlast zoveel mogelijk voorkomen, voorkomen van lagere grondwaterpeilen door droogte. Adaptatie- en mitigatiemaatregelen worden zoveel mogelijk gekoppeld. Waar kansen en mogelijkheden zich voordoen: toepassen van waterwonen. Bij locatiekeuze, -inrichting en ontwerp van nieuwe locaties wordt rekening gehouden met veranderingen in neerslag, temperatuur en zeespiegelstijging.

4.5 WAARUIT KAN DE RIJKSBIJDRAGE BESTAAN?

Geld/grond/vastgoed

- ILG: in 2010 vindt er een midterm review plaats, met de mogelijkheid voor herijking. Eind 2013 worden er tussen rijk en provincies afspraken gemaakt over de periode 2014-2021;
- het rijk verkent of er kan worden gekomen tot een Adaptatiefonds ter financiële ondersteuning van pilotprojecten om innovatieve adaptatiemaatregelen in de praktijk te testen. In 2009 zal er een go/nogo besluit genomen worden;
- koppeling van ILG en ISV3-gelden voor stad-land verbindingen, groen en blauw;
- innovatieprogramma Mooi Nederland;
- Ondersteuning vanuit de Innovatie Agenda Energie Gebouwde Omgeving (kennisoverdracht, subsidies) voor innovatieve concepten en technieken;
- selectie van zogenaamde Excellente Gebieden (als onderdeel van het Lente-akkoord Energiebesparing in de nieuwbouw) waardoor al ervaring kan worden opgedaan met de aangekondigde aanscherping van de EPC.

Kennis

- inzet expertise van DLG (bijv. voor ontwerp en inrichting van groen);
- inzet expertise GOB;
- voorbeeldprojecten / kennisplatform programma Groen en de Stad (o.a. de website www.groenendestad.nl);
- instrument Duurzaamheidsprestatie van de locatie (DPL);
- aanvullende kennis op vlak van kwaliteitseisen aan groen/blauwe dooradering;
- kennis over mogelijkheden om aspecten van milieu en duurzaamheid vanaf het begin van het ruimtelijk planproces mee te nemen. Daarvoor zijn bijvoorbeeld de handreiking 'Zo kan het ook: stedelijk ontwerpen met oog voor lucht en geluid' en de handreiking 'Gezondheidseffectscreening' (GES) beschikbaar;
- 'Klimaatwijzer': een handreiking voor gebieds- en locatieontwikkeling in en veranderend klimaat (publicatie 2009);
- Planbureau voor de Leefomgeving: verkenning 'Klimaatbestendige inrichting van Nederland'. Dit biedt meer inzicht in afwegingen op het niveau van de ruimtelijke hoofdstructuur;
- de komende 4 jaar is € 50 miljoen euro beschikbaar gesteld voor kennisontwikkeling in het programma 'Kennis voor Klimaat'. Het gaat onder andere om praktisch toepasbare kennisontwikkeling voor een achttal regio's en de oprichting van een kennisfaciliteit;
- inzet SpARK. Is gericht op bevorderen implementatie klimaatmaatregelen door uitwisseling van praktijkervaringen en het laten aansluiten van theorie op de praktijk. Bedoeling is dat SpARK in 2009 van start kan gaan, waarvoor thans voorbereidende acties in uitvoering zijn;
- rapport 'Stedelijke verdichting' van Adriaan Geuze: combineren van de stedelijke verdichtingsopgave met aantrekkelijk groen en meer blauw in de stad;
- positieve ervaringen ISV/IPSV, evaluaties;
- verkenning stimuleringsprogramma Waterwonen (VROM, Nirov, SEV) en instelling van een helpdesk waterwonen;
- ondersteuning van gemeenten middels kennisoverdracht (o.a. als onderdeel van het Klimaatakkoord Rijk-VNG en de Innovatie Agenda Energie Gebouwde Omgeving);

- ondersteuning van gemeenten bij het realiseren van energie-ambities door het themateam gebouwde omgeving;
- Uitkomsten uitvoeringsalliantie 'klimaatbestandige steden'.

Wet- en regelgeving

- de MER en de Watertoets bieden in beginsel voldoende mogelijkheden om klimaatverandering mee te nemen in afwegingsprocessen;
- de grondexploitatiewet (onderdeel van de wro) biedt gemeenten de mogelijkheid om afspraken te maken met ontwikkelende partijen over de financiering van de groene en blauwe onderdelen van plannen;
- Interimwet stad-en-milieubenadering;
- waar mogelijk worden belemmeringen vanuit het waterbeheer voor waterwonen (VenW) en onduidelijkheden in de toepassing van de verschillende vormen van regelgeving weggenomen, w.o. de status van waterwonen (VROM);
- wettelijke milieukwaliteitseisen voor o.a. gezondheid, voor bodem, lucht, geluid en externe veiligheid;
- Handreiking juridische aspecten van waterwoningen (publicatie begin 2009);
- Natuurbescheringswet. Deze wet geeft de provincies sinds 2005 de bevoegdheid om beschermde landschapsgezichten aan te wijzen. De aanwijzing verplicht gemeenten zo'n beschermd landschapsgezicht in het bestemmingsplan op te nemen.

4.6 HET BELEID VOOR DIT THEMA IS VASTGELEGD IN:

- Nota Ruimte;
- Structuurvisie Randstad 2040;
- Agenda Vitaal Platteland;
- Nationale Agenda Milieu en Gezondheid;
- Structuurvisie Panorama's;
- Schoon en Zuinig;
- Nationale adaptatiestrategie 'Maak ruimte voor klimaat';
- Rijksbegrotingen 2005, 2006 en 2007 (voor het thema water, in het nationaal Waterplan wordt geen nieuw beleid geïntroduceerd);
- Agenda Landschap.

5 MOBILITEIT

5.1 WAT WIL HET RIJK BEREIKEN?

Het rijk wil dat Nederland vlot en veilig bereikbaar is en blijft, over land, over water en via de lucht. De primaire focus ligt daarbij op de (internationale) bereikbaarheid van de Randstad en de mainports. Om dit te bereiken is een robuust en samenhangend mobiliteitsnetwerk van duurzame kwaliteit nodig. Dit betekent dat alle modaliteiten op orde dienen te zijn en er sterke onderlinge verbindingen zijn tussen de vervoersvormen. Dat de verkeersstromen schoner, stiller, veiliger en meer klimaatneutraal moeten zijn zonder onnodig ruimtebeslag. Het betekent ook dat we niet alleen de ergste knelpunten moeten oplossen, maar ook nieuwe moeten proberen te voorkomen.

Enerzijds dienen daarom overheden bij de locatiekeuze voor nieuwe verstedelijking rekening te houden met de in het MIRT voorgenomen infrastructurele investeringen en de gedeelde doelstellingen op het gebied van leefomgeving en (verkeers)veiligheid⁴. Anderzijds moet bij ontwikkeling van infrastructuur geanticipeerd worden op mogelijkheden van verstedelijking en centrumvorming. Dit geldt zowel voor hoofdverbindingssassen als voor lokale/regionale ontsluiting. Dit is goed mogelijk door bij de ontwikkeling van nieuwe verstedelijkingslocaties, bij herstructurering en centrumontwikkeling te streven naar een optimale benutting van de bestaande infrastructuur en van de potenties van knooppunten in deze infrastructuur.

Als algemeen uitgangspunt geldt dat nieuwe woon- en werklocaties tijdig en adequaat dienen te worden ontsloten. Dat wil zeggen dat vanaf het moment waarop met bouwen wordt begonnen, de aanleg van de ontsluitende infrastructuur van start moet gaan. De medeoverheden dragen hier primair de verantwoordelijkheid voor en hebben met de brede doeluitkering (BDU) daartoe financiële middelen beschikbaar. Voor projecten die de BDU-grens overschrijden kan bij het rijk beroep worden gedaan op aanvullende financiering⁵. Ook kunnen de nodige investeringen worden betaald uit de planopbrengsten.

De ruimtelijke verdichting in de grootstedelijke gebieden biedt mogelijkheden voor de uitbouw van een fijnmazig en hoogwaardig stedelijk OV-netwerk. Dergelijke ontwikkelingen moeten integraal gezien worden met andere ruimtelijke en mobiliteitsdoelen, waaronder parkeerregimes. Er moet rekening mee worden gehouden dat nieuwe gebiedsontwikkeling zal leiden tot meer verkeersdruk in een betreffend gebied. Ook is de verwachting dat het autobezit de komende decennia nog flink zal stijgen, waardoor in woongebieden (toenemende) ruimteconflicten met de functies rood en groen/blauw, vanwege infrastructuur en parkeren, hinder, onveiligheid, emissies en congestie, onevenredig sterk kan toenemen.

⁴ Vigerend beleid cf Nota Mobiliteit en MobiliteitsAanpak. In het MIRT-projectenboek zijn de rijksinvesteringen voor infra voor een periode van vijf jaar aangegeven. Tevens wordt indicatief een doorkijk gemaakt voor de volgende tien jaar.

⁵ Het gaat hierbij om afzonderlijke projecten in de zin van de Wet BDU verkeer en vervoer. Voor de WGR-plus regio's Amsterdam, Haaglanden en Rotterdam ligt deze grens op € 225 mln en voor de provincies en overige WGR-plus regio's op € 112,5 mln.

Bij het ontwikkelen van nieuwe woongebieden is het van groot belang om te werken met realistische parkeernormen. Voorkomen moet worden dat krappe parkeernormen op termijn zullen leiden tot verdringing van andere functies op wijkniveau, zoals groen en speelterreinen voor kinderen. Dit vraagt om een combinatie van generiek en gebiedsgericht beleid op bereikbaarheidskwaliteit (o.a. mate van ontsluiting, kwaliteit van OV en parkeervoorzieningen), waarbij zowel het rijk als de andere overheden aan zet zijn.

Het rijk vindt dat de vrijheid voor de mobiliteitskeuze bij de gebruiker ligt. De invoering van de kilometerprijs en integrale reisinformatie waarin de gegevens van OV en weg aan elkaar gekoppeld zijn, maakt het vervoer transparanter en helpt gebruikers een bewustere afweging tussen modaliteiten te kunnen maken. Voorts investeert het rijk samen met de regio in meer parallelstructuren op de weg en in het openbaar vervoer; in een aantrekkelijkere overstap van de auto op de trein, of van de trein op de fiets, bus tram of metro. Dit moet de keuzevrijheid van de gebruiker vergroten.

5.2 WAT IS DAARVOOR NODIG?

Om deze doelen te bereiken is het belangrijk dat rijk en regio gezamenlijk en in samenhang met de ruimtelijke gebiedsopgave investeren in een samenhangend mobiliteitssysteem. Daartoe dienen rijk en regio het beeld te delen over de nationale opgave in het fysiek-ruimtelijk domein en de betreffende regionale gebiedsopgave. Dit zou vorm moeten krijgen in op te stellen gebiedsagenda's die als inhoudelijk vertrekpunt dienen voor het MIRT-projectenboek en eventuele MIRT-verkenningen.

Voor wat betreft het tijdig en adequaat ontsluiten van nieuwe bouwlocaties zullen tussen het rijk en de betrokken medeoverheden, indien nodig, harde aanvullende afspraken gemaakt moeten worden. Bij de binnenstedelijke verdichting vraagt dit vooral om goede aansluiting op bestaande OV-netwerken (comfortabele en veilige loop- en fietsroutes, voldoende stallingsplaatsen), aanleg van eventuele nieuwe haltes/OV-routes en passende parkeervoorzieningen. Bij nieuwe uitleglocaties speelt de adequaatheid van de ontsluiting per auto, fiets en OV een belangrijke rol: welke capaciteit en kwaliteit dient deze te hebben, op welk werk- en voorzieningengebied is de nieuwe locatie gericht en wat betekent dat voor de ontsluiting etc.? Anderzijds dienen de ontwikkelingen voor met name bedrijventerreinen en woningbouw ook te passen binnen de bestaande (of op korte termijn voorziene) infrastructuur, zowel regionaal als bovenregionaal. Deze ontwikkelingen moeten namelijk niet leiden tot nieuwe onvoorziene knelpunten die de doorstroming en robuustheid van het mobiliteitssysteem verslechteren.

Parkeerbeleid is in principe een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Het verleden heeft echter laten zien dat rijksbemoeienis heeft geleid tot een innovatieslag bij dit gemeentelijk beleid. Het is goed om bij de verstedelijkingsafspraken onder de aandacht te brengen dat een stringent parkeerbeleid niet langer een insteek van het rijk is, en dat het parkeerbeleid niet los van de overeengekomen bereikbaarheidskwaliteit gezien kan worden. Dit betekent dat bij nieuwe woongebieden de parkeerruimte goed moet aansluiten bij de doelgroep waarvoor gebouwd wordt. We moeten voorkomen dat bij nieuwe wijken op den duur de auto weer het groen en de speelvoorzieningen gaat verdringen. Dit kan alleen door op innovatieve wijze te zorgen voor voldoende parkeerruimte - ook voor de toekomst.

Gemeenten treden in overleg met het rijk over voorgenomen bestemmingsplanwijzigingen in de invloedssfeer van een in een PKB aangekondigde infrastructuurwijziging.

5.3 WELKE AFSPRAKEN ZIJN ER AL GEMAAKT?

Bij de presentatie van de Nota Mobiliteit (NoMo) in 2006 hebben rijk en regio afspraken gemaakt over een breed investeringspakket voor weg, water en OV. Een belangrijk deel hiervan wordt jaarlijks ingevuld via MIRT, waar partners afspraken maken over de samenhang van ruimtelijke rijksinvesteringen op gebieds- en projectniveau. Bij de recent gepresenteerde MobiliteitsAanpak zijn verdere bedragen ingevuld en zijn aanvullende afspraken gemaakt tussen rijk en regio over onder meer benuttingsprojecten op de weg en stimulering van het OV. De gebiedsgerichte aanpak staat daarbij centraal. De rijksinvesteringen in infra kennen niet alleen een regionale, gebiedsgerichte component, maar ook een landelijke component die zorg draagt voor instandhouding en verbetering van de nationale hoofdstructuur.

Per landsdeel zijn de meest voorname ontwikkelingen op infragebied in relatie tot verstedelijking en integrale gebiedsopgaven samengevat⁶.

R= realisatie; P= planstudiefase; V= verkenning

Nationaal

- Betuweroute - R
- HSL-Zuid - R
- Spooruitbreiding Amsterdam – Utrecht - R
- Traject Oost (vmlg HSL-Oost) - R
- Programma Hoogfrequent Spoorvervoer - P
- Actieplan Groei op het Spoor - R
- Actieprogramma Regionaal OV (11 regionale maatregelpakketten) - R
- Gedecentraliseerde treindiensten (op regionaal spoor) - R

Landsdeel Noord

- A7 Rondweg Sneek - R
- A7 Zuidelijke ringweg Groningen - R+V
- N31 Zurich – Harlingen – R
- Regiospecifiek pakket Zuiderzeelijn - R

Landsdeel Oost

- A2 Everdingen – Deil – Empel - R
- N34 Omleiding om Ommen - R
- N35 Zwolle – Almelo (traverse Nijverdal) - R
- Sporen in Arnhem / Arnhem Centraal - R
- Nijmegen 2e stadsbrug - R
- Goederenroute Elst – Deventer – Twente - P

⁶ Voor een volledig overzicht wordt verwezen naar het MIRT-projectenboek 2009 en de Kamerbrief over de bestuurlijke overleggen MIRT najaar 2008.

- A1 Apeldoorn – Deventer – Azelo - V
- A28/N35 Regio Zwolle - V
- A73 corridor Ewijk – Rijkevoort - V
- A2 Culemborg – Geldermalsen - V

Landsdeel West

- A12 Utrecht West (benutting) / Woerden (aansluitingen) - R
- A2 Holendrecht – Oudenrijn - R
- A12 Den Haag - Gouda (benutting) – R
- N14 Wassenaar – Leidschendam (incl. aansluiting Hubertusviaduct) - R
- Beneluxmetro - R
- Hanzelijn - R
- Vleuten – Geldermalsen (4/6 sporig) - R
- NSP Den Haag Centraal - R
- NSP Rotterdam Centraal - R
- NSP / OV-terminal stationsgebied Utrecht Centraal – R
- Regionet (incl. verkeersmaatregelen Schiphol) - R
- Rijswijk – Schiedam (incl. spoorcorridor Delft) - R
- Noord-Zuidlijn - R
- N201 - R
- RijnGouweLijn Oost - R
- RandstadRail - R
- A12/20 Parallelstructuur Gouweknoop - P
- Den Haag, Trekvliettracé - P
- Amsterdam Zuidas: deel station, 4-sporen bij WTC (tbv NSP) - P
- OV Schiphol – Amsterdam – Almere – Lelystad - P
- As Leiden – Katwijk - V
- Den Haag Internationale stad - V
- Haaglanden (Prins Clausplein en internationale ring) - V
- Ruit Rotterdam – V
- A7 Hoorn – Amsterdam - V
- A9 Alkmaar – Amsterdam - V
- Almere – 't Gooi - V

Landsdeel Zuid

- A2 Rondweg Den Bosch - R
- A2 Tangenten Eindhoven - R
- A2/A76 Maatregelenpakket Limburg - R
- N57 Veersedam – Middelburg - R
- A73/74 Venlo – Maasbracht ism A74, N68 en OTR - R
- NSP Breda Centraal - R
- Sloelijn / Geluidsmaatregelen ZeeuwseLijn - R
- Tilburg Noordwesttangent - R
- Eindhoven BOSE - P
- Maastricht Maaskruisend verkeer - P

- Spoorgoederenverbinding Antwerpen – Roergebied (IJzeren Rijn) - P
- Spoorgoederenverbinding Roosendaal - Antwerpen (VERA) - P
- A58 Bergen op Zoom – Eindhoven - V
- Zuidoostvleugel Brabantstad (pilot) - V
- A67 Eindhoven – Venlo corridor - V
- N57-N59 Oosterscheldekering – Hellegatsplein - V
-

Voor het OV is afgesproken de komende jaren vast te houden aan de 5% groei-ambitie op het spoor. Daartoe is een pakket van maatregelen uitgewerkt dat dit doel moet verwezenlijken. Voorts hebben regio en rijk overeenstemming bereikt over 11 regionale maatregelpakketten ten behoeve van de versnelling en uitbreiding van het regionaal OV (bus/tram/metro). De pakketten zijn vooral gericht op (groot)stedelijke gebieden en op aan de stadsrand gelegen woon- en werkgebieden. Tevens zijn rijk en regio met elkaar in gesprek over de aanpak van de meest urgente knelpunten op regionale spoorlijnen met gedecentraliseerde treindiensten. Het principe van spoorboekloosreizen heeft het rijk als concrete ambitie voor 2020 voor een viertal hoofdcorridors in de Randstad + uitlopers benoemd. Dat betekent per richting minimaal iedere 10 minuten een trein. Ook een toekomstvaste goederenrouting en verbetering van de reistijden naar de landsdelen maken hier deel van uit. De vier corridors zijn:

- Amsterdam – Utrecht – Eindhoven
- Utrecht – Arnhem/Nijmegen
- Den Haag – Schiphol – Almere – Lelystad (OV-SAAL)
- Den Haag – Rotterdam – Breda – Eindhoven

Voor de langere termijn wil het rijk samen met de regio verkennen hoe hoogwaardige OV-netwerken in (groot)stedelijke gebieden vervolmaakt kunnen worden in relatie tot de mate van stedelijke verdichting. Ook zullen dan de overige knelpunten op de regionale spoorlijnen/treindiensten in kaart gebracht worden.

Ter versterking van de aansluitingen tussen de verschillende modaliteiten en verbetering van de keten, heeft het rijk met betrokken partners bij de MobiliteitsAanpak afspraken gemaakt over uitbreiding van stallingruimte voor de fiets bij OV-knooppunten; over koppeling van OV-reisinformatiesystemen met die voor de weg, zodat een geïntegreerde database ontstaat; over verbetering van fietsroutes op de meest filegevoelige corridors en capaciteitsvergroting van P+R-terreinen bij OV-locaties.

5.4 VERSTEDELIJKINGSAFSPRAKEN: PRIORITEITEN EN AMBITIES

Prioritair

- tijdige en adequate ontsluiting van verstedelijkingslocaties per auto, openbaar vervoer en fiets, uitgaande van de bij een locatie passende bereikbaarheidskwaliteit, inclusief realistische parkeernormen en het slim verknopen van modaliteiten onderling.

Ambitie

- duurzame mobiliteit: minimaliseren van knelpunten m.b.t. lucht, geur, geluid en externe veiligheid, benutten OV-knooppunten, maximaal voorsorteren op klimaatneutrale mobiliteit, innovatieve parkeeroplossingen.

Randvoorwaarde

- verkeersveiligheid;
- doorstroming (weg)verkeer, robuust netwerk.

5.5 WAARUIT KAN DE RIJKSBIJDRAGE BESTAAN?Geld/grond/vastgoed

- Nota Ruimtebudget;
- MIRT (NoMo-gelden);
- BDU;
- IF Regionaal/Lokaal;
- Extra geld uit MobiliteitsAanpak.

Kennis

- studies: Landelijke Markt en Capaciteits Analyses; Mobiliteitsmonitor, MobiliteitsBalans (KiM), KpVV, MobiliteitsAanpak;
- parkeerproblemen in woongebieden, oplossingen voor de toekomst (Planbureau voor de Leefomgeving);
- in 2009 op te richten Kennis Centrum Parkeren (V&W, VROM, CROW, KpVV) met als taak het uitwerken van innovatieve en creatieve manieren van parkeren in woonwijken. Daarbij worden stedenbouwkundige, gebouwspecifieke en technische mogelijkheden onderzocht;
- NWO-programma Duurzame bereikbare Randstad;
- uitkomsten Randstad 2040 Uitvoeringsalliantie Knooppunt- en centrumontwikkeling.

Wet- en regelgeving

- Spoedwet wegverbreding (Elverding);
- Programma Hoogfrequent Spoor;
- Actieprogramma Regionaal OV;
- MIRT.

5.6 HET BELEID VOOR DIT THEMA IS VASTGELEGD IN:

- Nota Mobiliteit;
- Mobiliteitsaanpak;
- Nota Ruimte;
- Structuurvisie Randstad 2040.